

ISTORIA ȘTIINȚEI ÎN DESTINE UMANE. SUFLETUL OMULUI – CETATE VIE A LIBERTĂȚII

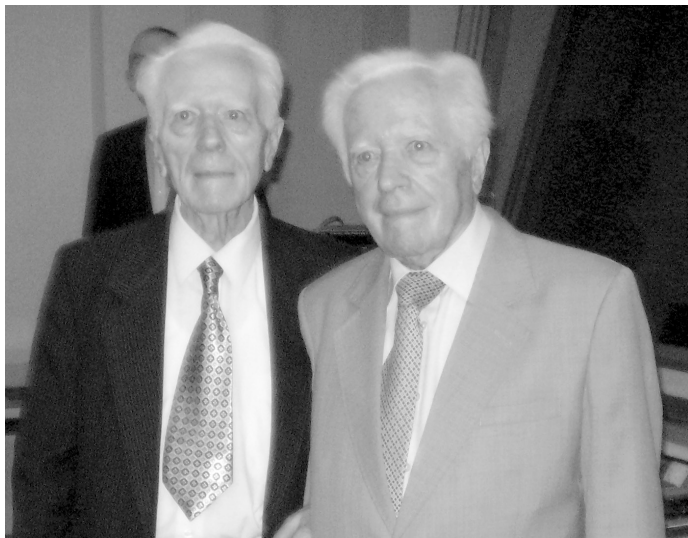
Tatiana ROTARU
(REPUBLICA MOLDOVA)

Abstract: The article presents highlights from the lives of two twin scientists born in the Republic of Moldova: Gleb Drăgan and Boris Draganov. The book *Exerciții de memorie. O paranteză tristă a istoriei* (Memory exercises. A sad parenthesis to history), authored by Gleb Drăgan, serves as a starting point for the presentation of the family's history, intertwined with the history of the Republic they were born in: occupation by USSR, deportation, forced labour. Despite hardships, the twins succeed in attaining their dream of becoming engineers and their career culminates with positions in the Romanian Academy of Sciences for Gleb Drăgan and in the Higher School Academy of Sciences of Ukraine for Boris Draganov.

Keywords: history, science, Gleb Drăgan, Boris Draganov.

Au mai spus-o și alții: e bogată această palmă de pământ, precum este mica noastră țară, și în trecut, și în prezent, cu veritabile talente și personalități marcante literare, științifice, culturale care au slujit cu toată ardoarea și fidelitatea domeniul și poporul la nivel de virtuți. În această ordine de idei se înscrie exemplul fraților gemeni, fizicienii Vsevolod și Sveatoslav Moscalenco, aleși ca membri ai Academiei de Științe a Moldovei pentru meritele lor deosebite în cercetare.

Acum un an, academicianul Gheorghe Duca, președintele Academiei de Științe a Moldovei, mi-a vorbit despre existența a încă unei perechi de gemeni – savanți, născuți în Basarabia, la Tatar – Copceac, nu departe de Comrat, ajunși și ei academicieni.

Foto document: Cei doi frați gemeni, acad. Gleb Drăgan (*stânga*) și acad. Boris Draganov (*dreapta*), la 92 de ani, în Laboratorul de Tehnica Tensiunilor Înalte din cadrul Universității Politehnica București (*instantaneu realizat la data de 7 mai 2012 de FiloŢtea Repez, cu prilejul unei Sesiuni de comunicări științifice dedicate aniversării a 40 de ani de la înființarea acestui laborator*)

M-a îndemnat atunci: scrie despre istoria lor dramatică, merită atenția publică... E vorba de prof. dr. ing. Gleb Drăgan, membru titular al Academiei Române și al altor academii, și de prof. dr. ing. Boris Draganov, membru titular al Academiei de Științe a Școlii Superioare din Ucraina. Chiar din capul locului observăm că acești doi oameni foarte apropiați, cum pot fi doar gemenii, s-au realizat profesional și locuiesc astăzi în diferite state. I-a despărțit pentru totdeauna destinul vitreg în urma cunoscutelor evenimente istorice, care s-au perindat pe acest pământ, situat la intersecția intereselor marilor puteri ale lumii.

Familia învățătorilor Haralambie și Alexandra Draganov din comuna Tatar – Copceac, județul Tighina, a fost prima care le-a dat gemenilor săi, Gleb și Boris, tot ce au avut nevoie copiii doriți – dragostea părintească, o bună îngrijire și o educație aleasă, le-a altoit interesul față de carte. Băieții au fost numiți astfel dat fiind faptul că la nașterea lor în calendarul bisericesc ortodox din Basarabia au fost trecuți sfinții gemeni Boris și Gleb. Din această localitate părinții s-au mutat

la Comrat, când copiii împliniseră câte patru-cinci ani, deja aveau și o surioară, Valentina, mai mică cu doi ani. Aici, copiii au absolvit școala primară, au învățat la liceu. Părinții au observat capacitățile deosebite ale băieților la matematică. Vara, în perioada vacanței, gemenilor le plăcea să rezolve probleme mai complicate decât cele din programul liceal.

În 1936 părinții au fost transferați cu serviciul la Tighina, situație favorabilă pentru instruirea în continuare a copiilor. Ultimele clase le-au făcut la Liceul „Ștefan cel Mare” cu studierea aprofundată a fizicii și matematicii.

Cum era și de așteptat, Boris și Gleb au dat admiterea cu succes la facultatea de electromecanică a Politehnicii din Timișoara, în 1939, fiind convinși că cea mai frumoasă și mai nobilă profesie din lume este cea de inginer. Dorința gemenilor a coincis cu cea a părinților care i-au susținut enorm în această aspirație a lor. La finele primului an de studiu – iunie 1940 – începuse sesiunea de examene. Dăduseră trei examene, când s-a anunțat oficial că susținerea celorlalte se suspendă, fără nici o motivație.

Sosirea acasă a copiilor i-a surprins pe părinți. Dar în oraș se întorseseră deja și studenții de la Politehnica din București și de la Iași, de asemenea, cu sesiunile neîncheiate. La 28 iunie, tatăl, Haralambie Draganov, a venit de la școală, a adunat întreaga familie și a anunțat-o speriat: „Basarabia a fost cedată rușilor. Nu știu în ce condiții. Va trebui să fim uniți, cât mai uniți!”. Mama, Alexandra Draganov, care reușea să fie calmă și în această situație dificilă, a adăugat: „Să nu ne pierdem cumpătul”

A urmat ceea ce deja cunoaștem din istorie și din relatările martorilor oculari. În Tighina au intrat grupuri de soldați și milițieni. Ofițerii sovietici și responsabilii cu funcții administrative au fost cazați în locuințele cele mai bune din oraș. În apartamentul familiei Draganov a fost repartizat căpitanul Dubinin, de vreo 30 de ani, care și-a ales camera cea mai mare. Părea un om de treabă, spre deosebire de soția sa, care a venit peste o lună cu un copil de doi ani și veșnic era nemulțumită.

A trecut și vara cu schimbări radicale din toate domeniile vieții social-politice și economice. Gleb și Boris erau sperați că nu-și mai pot realiza visul de a deveni ingineri. Situația financiară precară a părinților le impunea să-și caute o slujbă. Într-o zi au observat un avis la Casa Comsomolului, în care se anunța că la 20 septembrie, la Chișinău,

o comisie de cadre didactice din diferite domenii va selecta tineri ce vor urma cursurile la unele institute de învățământ superior din Odesa. Fraților le-a fost greu să se decidă: acesta era un alt sistem de studii, într-o altă limbă și într-un alt mediu. Și totuși s-au prezentat la concurs.

În domeniul tehnic înscrierea se făcea la Institutul de Inginerie Mecanică. S-au înregistrat șapte candidați. Au fost selectate patru persoane, inclusiv gemenii Draganov, în baza rezultatelor la învățătură. La 1 octombrie au plecat la Odesa. Nu dispunem de suficient spațiu pentru a vorbi despre cum a decurs primul an de învățământ în Uniunea Sovietică (1940–1941), prin ce le-a fost dat să treacă studenților basarabeni și familiei lor – e temă pentru o carte, pe care a și realizat-o recent academicianul Gleb Drăgan, cu ajutorul căreia și urmărim firul evenimentelor. Vom menționa doar că tinerii s-au dedicat totalmente studiilor. Învățarea și aprofundarea cunoștințelor, elaborarea de aplicații reprezentau un refugiu pentru ei. Au mers și la teatru ca și alți tineri, rămânând impresionați de baletul „Lacul lebedelor”.

Dar odată cu scurgerea timpului tot mai mult îi îngrijora situația de acasă. Se vorbea cu groază despre deportări și lumea trăia în permanență cu această frică. În scurta vacanță de iarnă tata a chemat fiii și le-a spus: „Trăim vremuri grele. Nu putem fi siguri ce va urma. Voi să continuați cursurile. Am visat întotdeauna ca băieții mei să devină ingineri. Dacă se întâmplă ceva cu min, e să fiți alături de mama și de Valentina.”

La două săptămâni de la acel dialog tatăl lui Tolea Boldîr, tinul din cei patru băieți veniți de la Tighina, a fost ridicat. La începutul lui iunie a fost deportat Valeriu, cel de al treilea băiat din orașul lor, admis la învățătură la Odesa. Cei rămași se întrebau: când le va veni rândul lor?

La 16 iunie 1941 căpitanul Dubinin, chiriașul lor, i-a anunțat pe băieți că în noaptea de 13/14 iunie părinții lor au fost ridicați. Gleb și Boris au rămas cutremurați de această veste, deși nu au exclus o atare situație. La acea dată, conform statisticilor, au fost deportați circa 30.000 de oameni, inclusiv 5,5 mii arestați. Se întrebau gemenii: de ce s-a întâmplat această nedreptate cu părinții lor, doar ei erau corecți, cinstiți și fără avere. Doar numai pentru faptul că sunt intelectuali? Mai apoi au aflat că tatăl, din imprudență, a recunoscut într-o autobiografie, impusă s-o facă de noile autorități, că a fost înscris în Partidul Național Țărănesc și timp de patru ani a fost primar al

orașului Comrat. Pentru acest gest de sinceritate a făcut opt ani grei de pușcărie la Ivdel, dincolo de Ural, lucrând la tăiatul pădurii – muncă silnică pentru condamnații bolnavi, flămânzi și înghețați.

Mama a fost deportată la Berezova, în partea de nord a muntilor Ural, apoi trimisă la Salehard, după care au urmat alte localități ale surghi-unului siberian – Hantî-Mansiisk, Tiumen. A trecut prin încercări de neimaginat – a fost atacată și rănită cu cuțitul de niște tineri înfomețați care i-au furat bonurile de alimente; a căzut de pe vapor în apă între sloiurile de gheață etc. A scăpat ca prin minune din marea dorință de a trăi și a-și reîntregi familia. A supraviețuit și grație optimismului și inteligenței sale de a se adapta la acele condiții impuse de viață. Într-un fel, l-a ajutat și l-a susținut și pe bărbatul ei, aflând locul închisorii lui și trimițându-i scrisori și o dată la șase luni colete cu alimente.

La auzul veștii deportării părinților, frații Boris și Gleb nu știau cum să procedeze în această situație extrem de dificilă. Au hotărât ca Gleb să plece la Tighina, căci dispunea de un permis, ca să afle ce-i cu sora, Valentina, iar apoi să intervină la miliția orașului ca să-l aducă înapoi pe Boris. Despărțirea dintre frați a fost foarte grea. Gemenii sunt deosebit de atașați între ei. Pe de altă parte, nu știau dacă vor mai fi vreodată împreună. Căutau să fie calmi, dar de fapt erau îngroziti.

Intuiția nu i-a înșelat.... s-au revăzut după 16 ani.

Gleb le-a găsit acasă, la Tighina, pe Valentina și bunica. Familia Dubinin nu plecase. Soția căpitanului a povestit băieților că în noaptea, când au fost ridicați părinții, acolo se aflau doi veri de-ai lor. Miliția a vrut să-i ridice și pe ei, crezând că sunt copiii lor. Dânsa a specificat că în listă erau trecuți toți cei trei copii ai familiei Draganov. Gleb a înțeles atunci de ce tatăl a trimis-o urgent pe Valentina la bunica – bănuia că vor fi ridicați. Frații au avut o șansă extraordinară, fiind plecați de acasă, studenți la Odesa.

Deja în Europa se extindea cel de-al doilea război mondial. Derularea, în continuare, a cunoscutelor evenimente istorice a pecetluit destinul fraților, despărțindu-i și trimițându-i pe diferite meleaguri. La 20 iulie 1941, Gleb a fost amenințat că o să fie împușcat de sovietici pentru că nu s-a prezentat la recrutare. A explicat aceasta prin faptul că părinții i-au fost deportați și el trebuia să aibă grijă de soră. Era gata deja să se supună ordinului, dar a scăpat de a fi

înrolat în armată – a doua zi, la 21 iulie, a intrat în Tighina armata română. Toamna a hotărât să plece la Politehnica din Timișoara să dea examenele restante din iunie 1940. S-a înscris în anul II. Astfel, și-a continuat viața, având grijă ca Valentina să termine liceul și să susțină bacalaureatul la Cetatea Albă cu cea mai înaltă medie. În 1942 a adus-o pe sora sa la Timișoara.

Gleb Drăgan a absolvit facultatea de electromecanică a Politehnicii din Timișoara, în 1945, ca șef de promoție cu mențiunea „Magna cum laudae”. În paralel, a studiat la facultatea de matematică a Universității din Cluj, evacuată la Timișoara (1941–1943). A lucrat între anii 1945–1951 la Societatea Astra-Română, Societatea de Gaz și Electricitate, Centrala Industrială a Energiei Electrice, Institutul de Studii și Proiectări Energetice. În continuare (1951–1967) a activat la Institutul de Energetică al Academiei Române în calitate de cercetător și șef al Laboratorului de tehnică a tensiunilor înalte. Concomitent, a desfășurat o laborioasă activitate didactică la Institutul Politehnic din București, ulterior Universitatea Politehnica, parcurgând calea de la asistent la profesor universitar, în 1964. A fost decan al facultății de energetică (1963–1971) și șef al catedrei de rețele electrice (1971–1984). Din 1990 este profesor consultant al acestei instituții.

Principalele realizări: creator al școlii de tehnica tensiunilor înalte din România; fondator al laboratoarelor de tehnica tensiunilor înalte: la Institutul de Energetică al Academiei Române și Institutul Politehnic din București; coordonator la elaborarea Tratatului de Tehnica Tensiunilor Înalte în trei volume; coordonator la elaborarea Planului de electrificare a României; coordonator la editarea a 50 de dicționare explicative de termeni din electrotehnică, electroenergetică, textile, industria alimentară, mecanică. Este membru titular al Academiei Române, al Academiei de Științe Tehnice din România, membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei; Doctcor Honoris Causa al Universității Tehnice a Moldovei, a Universității din Oradea etc.

Boris Draganov, cel de-al doilea frate, și-a continuat și el calea anevoioasă în viață. Când s-a început războiul, s-a evacuat cu Institutul Flotei Maritime din Odesa la Samarcand pentru a nu pierde contactul cu părinții deportati. Aici a studiat la facultatea de energetică, corespondența cu mama și aceste scrisori le încălzeau sufletul. În 1944 institutul a fost

transferat înapoi la Odesa. Prima lucrare științifică pe care a realizat-o Boris în această instituție a fost consacrată analizei entropiei în procesele reale din motoarele termice. Rezultatele acestor cercetări au fost incluse în teza sa de licență, pe care a susținut-o cu succes în 1945, rezultat excepțional din acea promoție. Mai apoi a avut marea satisfacție să citească în ziarul „Pravda” o știre în care se menționa că teza sa de licență a adus unele contribuții originale în domeniul termotehnicii.

A urmat doctorantura. În 1949 a susținut teza de doctor în științe tehnice. După un scurt stagiul ca inginer în 1952 a abținut, prin concurs, postul de conferențiar la catedra de energie tehnică a Universității de Științe Agricole din Kiev. De atunci, iată deja de 56 de ani activează în această instituție. În 1974 a devenit doctor habilitat, în 1975 – profesor universitar. A condus catedra de energie termică (1974–1989). În 1997 a fost ales în calitate de membru titular al Academiei de Științe a Școlii Superioare din Ucraina. Interesele științifice ale savantului țin de hidrodinamică și schimbul de căldură în medii multifaze; termofizica întreprinderilor agricole și a construcțiilor; optimizarea sistemelor de conservare a energiei. A pregătit 21 de doctori și doctori habilitați. A publicat peste 400 de lucrări științifice, inclusiv 6 monografii, 22 de manuale, șapte brevete de invenție.

Palmaresul realizărilor fraților gemeni Gleb Drăgan și Boris Draganov impresionează.

Familia Draganov însă nu s-a mai reîntregit. În 1949, după opt ani de închisoare, Haralambie Draganov a fost surghiunit să trăiască în Kazahstan. De doi ani soția sa, Alexandra, se afla la Odesa, i se permisesese să locuiască acolo. Aflând vestea eliberării soțului, a plecat la el. Li s-a dat voie să se întoarcă acasă, în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, abia în 1956. Mai întâi s-au oprit la Kiev, la Boris, care deja și-a creat o familie, avea și doi copii. Nu se văzuse cu tatăl de 15 ani. Apoi au mers la Bender (Tighina). Acolo, la biroul NKVD, i s-a spus lui Haralambie Draganov că este trimis ca învățător în satul Găleşti, raionul Ungheni. Aici li s-a repartizat o locuință dintr-o cameră cu un perete găurit și geamul spart. Au reparat-o și au amenajat-o cum au putut. Peste trei săptămâni i-a vizitat Valentina, sosită din România cu băiețelul ei de aproape doi ani. A plâns în hohote când și-a văzut părinții în ce condiții locuiesc.

Mai târziu, cu ajutorul jurnalistului Alexandru Sefer, soțul unei nepoate de-a soției, au fost transferați în orașelul Anenii Noi. Aici au primit un apartament cu două odăi în același bloc cu rudele, unde au avut condiții mai bune de viață. Mai târziu, în 1967, am avut ocazia și eu să-i cunosc pe acești oameni la o sărbătoare a familiei Sefer. Erau mai tăcuți, mai retrași și acum, de la această distanță, le înțeleg mai bine starea lor de spirit. A propos, e cazul să-l pomenim și pe regretatul jurnalist Alexandru Sefer, eminent publicist și fruntaș al mișcării ecologice din anii '90.

Peste un an de la întoarcerea în Moldova, în 1957, Alexandra și Haralambie Draganov s-au întâlnit la gara de la Ungheni și cu fiul Gleb și soția sa Lili, fostă elevă a lor de la Comrat, care plecau la o întrunire științifică de la Moscova. Aveau și ei deja doi copii. O întâlnire tristă după 16 ani cu părinți înalbiți și îmbătrâniți înainte de timp. Au mers într-un compartiment până la Chișinău, au avut despre ce vorbi, numai nu despre trecut. Erau prea dureroase amintirile. În același an s-au mai întâlnit încă odată la Odesa, unde sosise Gleb și Lili într-o scurtă vacanță. În perioada sovietică frații gemeni au ascuns faptul că au rude peste hotare, n-au afișat nici faptul că părinții le-au fost deportați, deși au suferit enorm din această cauză.

Frații au dorit ca părinții lor să locuiască la ei, dar dânsii au refuzat să părăsască locurile natale. Abia în 1981 Haralambie și Alexandra Draganov au trecut cu traiul la Kiev, la Boris. Tatăl a decedat în 1984, iar mama în 1993.

Academicianul Gleb Drăgan, ca fiu recunoscător a celor care i-au dat viață, pe care i-a respectat și i-a iubit nespus, le-a dedicat părinților săi ultima sa carte „Exercitii de memorie. O paranteză tristă a istoriei”. Le-a descris viața lor, încercările prin care au trecut ei în Gulag și familia lor dezmembrată, dar și a altor persoane deportate care și-au destăinuit poveștile. Este și aceasta o lucrare științifică cu analiză, date și cifre privind deportările în URSS și situația internațională în acel context, doar că narațiunea peregrinează cu lumină compasiune prin destinele mai multor oameni simpli din sudul Basarabiei, care au trecut prin labirinturile terorii staliniste, dar au păstrat în sufletele lor „vie” cetatea libertății. E un veritabil imn dedicat dragostei de părinți, de cei apropiați, de consângeni, un imn consacrat vieții și dreptului la ea, de care nu poate fi lipsit nici un om pe pământ.